

інвестиційної складової у його структурі. При цьому, якщо величину інвестиційної складової розраховувати як відсоток від загальної суми витрат у структурі тарифу, результат стане більш чітким. Це, з одного боку, допоможе виявляти проблемні місця при формуванні тарифу, а з другого – одразу бачити співвідношення можливостей та потреб підприємства щодо врахування коштів на інноваційні заходи у складі інвестиційної складової.

Формування ефективної тарифної політики має бути націленим як на стимулювання розширення надання послуг комунальними підприємствами за обґрунтованими цінами, так і на забезпечення необхідного для економічного розвитку підприємств рівня інвестиційної складової.

Література

1. Офіційний сайт Міністерства з питань житлово-комунального господарства України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.minjkg.gov.ua>
2. Іванова О.Б. Формування та регулювання цін підприємств – природних монополістів: Дис. ... канд. екон. наук: 08.02.03. – Львів, 2006. – 202 с.
3. Димченко О.В. Деякі аспекти трансформації економічного змісту тарифної системи на основні види житлово-комунальних послуг / Димченко О.В. // Комунальне господарство міст. – 2006. – № 68. – С. 122-125.
4. Мізік Ю.І. Моделі аналізу фінансового стану житлово-комунальних підприємств регіонів України / Мізік Ю.І. // Комунальне господарство міст. – 2008. – № 83. – С. 194-203.
5. Юр'єва Т.П. Удосконалення системи ціноутворення в житлово-комунальному господарстві – ключове питання економічного механізму господарювання / Юр'єва Т.П., Матвеева Н.М., Юр'єва С.Ю. // Комунальне господарство міст. – 2006. – № 65. – С. 181-188.
6. Офіційний сайт міського виконавчого комітету м. Івано-Франківська. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.mvk.if.ua>

Надійшла 20.05.2009

УДК 330.322:339

А. Р. СТОЯНОВСЬКИЙ

Національний університет «Львівська політехніка»

О. Б. ІВАНОВА

Національний університет «Львівська політехніка»

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПОКАЗНИКІВ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ В СИСТЕМІ ОЦІНЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

У статті розглянуто проблеми формування складових інноваційного потенціалу з позицій їхнього впливу на етапи інноваційної діяльності підприємства. Обґрунтовано показники інноваційного потенціалу, виявлено необхідність формалізованого вираження взаємозв'язку складових інноваційного потенціалу з етапами інноваційної діяльності.

In clause problems of formation of components of innovative potential from positions of their influence on stages of innovative activity of the enterprise are considered. Parameters of innovative potential are proved, necessity of the formalized expression of interrelation of components of innovative potential with stages of innovative activity is shown.

Ключові слова: інноваційний потенціал, інноваційна діяльність підприємства.

Вступ. Формування фундаментальних факторів підвищення ефективності функціонування вітчизняних підприємств практично неможливе без урахування науково-технічного прогресу, інноваційної активності в усіх сферах виробництва тощо. Обрання стратегії інноваційного розвитку підприємствами є одним із основних шляхів підвищення їхньої конкурентоспроможності, виведення на концептуально новий рівень діяльності. Передумовою для цього постає ефективне управління інноваційним потенціалом підприємства, від якого залежить здатність підприємства продукувати інноваційні наукові і технічні рішення та винаходи, здійснювати інноваційну діяльність.

Інноваційний потенціал включає матеріальні та нематеріальні складові, які при взаємодії між собою призводять до виникнення процесу інноваційної діяльності. Зміни у співвідношенні складових інноваційного потенціалу, відповідно, ведуть до змін у перебігу процесу інноваційної діяльності.

Важливість оцінювання інноваційного потенціалу полягає в тому, що обґрунтовані величини показників, які є в його структурі, відображають можливості і загрози підприємства щодо розробки і впровадження інновацій. З огляду на це, наявність необхідних ресурсів, обґрунтування їхньої потреби для здійснення інноваційної діяльності виступають першочерговими чинниками формування інноваційного потенціалу, сприяють посиленню конкурентних позицій вітчизняних підприємств як на українському, так і на міжнародному ринках.

Моніторинг і оцінювання інноваційного потенціалу в комплексі повинні давати чітку картину щодо

складу ресурсів підприємства, які будуть використані для певного виду інноваційної діяльності. Розроблення на основі цього шляхів стимулювання інноваційного потенціалу має призвести до покращення його показників, а це, відповідно, сприятиме і подальшому провадженню підприємством ефективної інноваційної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню особливостей формування інноваційного потенціалу присвячено багато праць вітчизняних і зарубіжних вчених, таких як Беззубко.Л.В., Верба.В.А., Вольська.О.М., Дорофійенко.В.В., Захаров.С.С., Карпінський.Б.А., Козьменко.С.Н., Новікова.І.В., Свешнікова.Н.М., Сорокуров.Г.І., Шира.Т.Б., Петрина.М.Ю., Аніскін.Ю.П., Ульянов.Е. та інші.

Існуючі на цей час у науковій літературі підходи до розподілу інноваційного потенціалу на складові не відображають цілісної картини щодо природи та сутності інноваційного потенціалу. Складові інноваційного потенціалу переважно розглядаються ситуативно. Науковці здебільшого визначають інноваційний потенціал з огляду на джерела його виникнення та використання, з точки зору характеру активізації інноваційної діяльності.

Нерозв'язаною залишається проблема виявлення «критичних точок» впливу інноваційного потенціалу на подальшу інноваційну діяльність підприємства. Дослідження інноваційного потенціалу та інноваційної діяльності переважно відбувається відірвано одне від одного, без урахування взаємозв'язків між показниками цих явищ.

Постановка завдання. На даний час на вітчизняних підприємствах приділяється недостатньо уваги проблемі оцінювання інноваційного потенціалу, а саме оцінюванню впливу його структурних складових на здійснення інноваційної діяльності. Існуючі підходи до оцінювання інноваційного потенціалу переважно відображають оцінки окремих його складових, не враховуючи взаємозв'язків цих оцінок із етапами інноваційної діяльності. Однак, визначення такого взаємозв'язку дало б змогу оцінити вплив тієї чи іншої складової інноваційного потенціалу на відповідні етапи інноваційної діяльності. Це, своєю чергою, сприятиме ефективному управлінню інноваційною діяльністю підприємства.

Такий підхід вимагає урахування багатьох якісних і кількісних чинників. При цьому важливим постає визначення галузевих особливостей виробництва, вивчення стратегії і тактики формування та впровадження інновацій. Усі ці аспекти можна визначити за допомогою системи показників. На цей час такої системи не розроблено, існуючі науково-методичні підходи не відображають описаних взаємозв'язків.

Відсутність такої системи показників ускладнює оцінку прогнозованої ефективності розробки і впровадження інновацій. Насамперед, необхідним для цього постає формування підходу до визначення системи показників інноваційного потенціалу, який має сприяти їх обґрунтуванню. На основі цього можна з більшою точністю формувати усі етапи процесу інноваційної діяльності, робити висновки щодо її ефективності.

Обґрунтування підходу до формування показників інноваційного потенціалу з урахуванням взаємозв'язку його із етапами інноваційної діяльності підприємства стимулюватиме інноваційний розвиток підприємства, активізує його науково-технічні процеси, призведе до покращення показників виробничо-господарської діяльності тощо.

Метою роботи є визначення складових інноваційного потенціалу з урахуванням взаємозв'язку його показників із етапами інноваційної діяльності вітчизняних підприємств.

Виклад основного матеріалу. Інноваційний потенціал є основою, яка зумовлює зародження та реалізацію інноваційної ідеї. Тому аналіз його складових і визначення їхнього взаємозв'язку із етапами інноваційної діяльності підприємства є необхідним, оскільки від цього залежатиме ефективне впровадження інноваційної ідеї.

Схематичне зображення впливу складових інноваційного потенціалу на етапи інноваційної діяльності наведено на рис. 1.

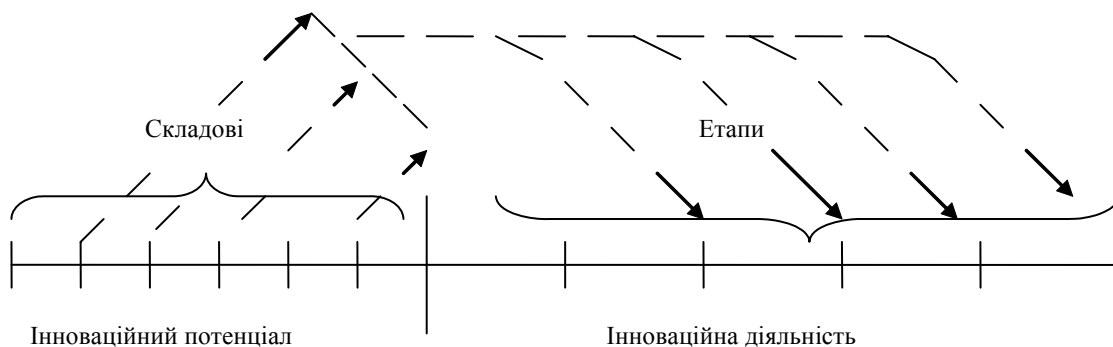


Рис. 1. Вплив складових інноваційного потенціалу на інноваційну діяльність підприємства

Критерії вибору оцінювальних показників інноваційного потенціалу, які впливатимуть на подальше здійснення підприємством інноваційної діяльності, ґрунтуються на сутності завдань, які планується досягти

після застосування цих показників. Однією з цих не найскладніших проблем, яка при цьому може виникнути, є правильний відбір показників, обґрунтоване їх застосування.

Систему показників, які дають змогу здійснити оцінювання інновації від виникнення інноваційної ідеї до її впровадження в життя, можна вважати відкритою системою, що являє собою сукупність взаємозалежних показників, які характеризують увесь шлях просування інновації.

З метою обґрунтованого відбору показників для оцінювання інноваційного потенціалу та визначення взаємозв'язку цих показників із етапами інноваційної діяльності, нами запропоновано схему – послідовність здійснення такого відбору (рис. 2).

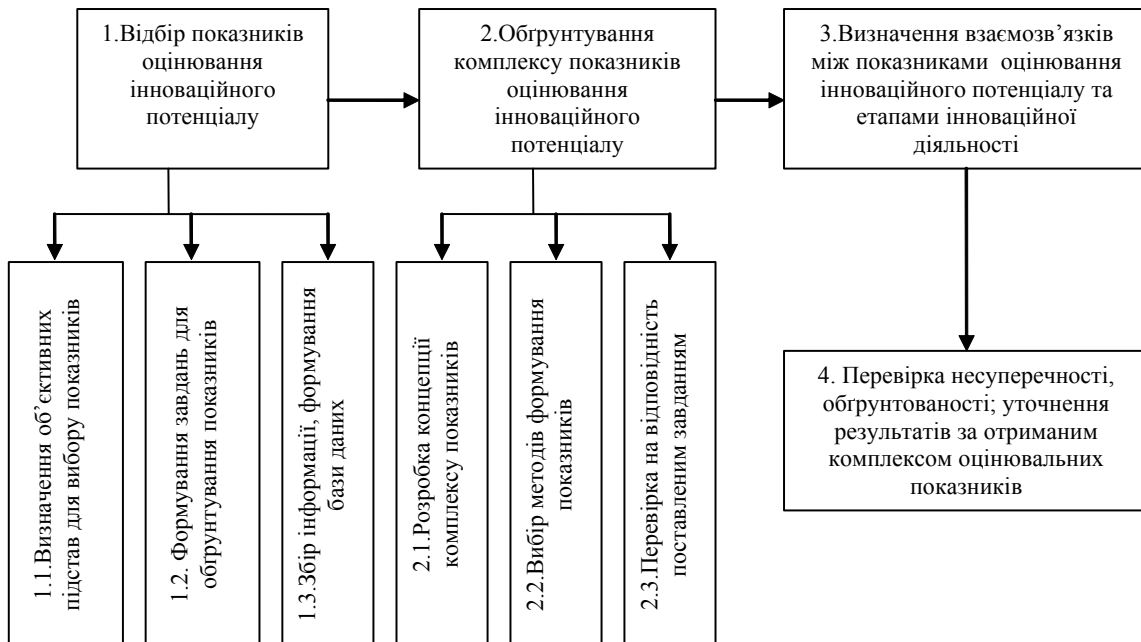


Рис. 2. Послідовність формування показників оцінювання інноваційного потенціалу та визначення взаємозв'язків його складових із етапами інноваційної діяльності підприємства

Згідно з запропонованою схемою, на першому і другому етапах відбувається, власне, формування показників інноваційного потенціалу, з урахуванням особливостей галузі, підприємства тощо. Після зібрання необхідної бази даних для формування оцінювальних показників, розробки концепції їх формування (з огляду на існуючу множину обмежень щодо інноваційної діяльності на певному підприємстві), вибір методів формування і перевірку на відповідність поставленим завданням, доцільним є визначення взаємозв'язку обґрунтованих показників та етапів інноваційної діяльності на підприємстві – третій крок. І, з метою уникнення суперечливих висновків, виведено четвертий етап – перевірочний.

Схема дає змогу чітко сформулювати дії, необхідні для обґрунтування показників інноваційного потенціалу, їхню послідовність, а на основі цього – визначити вплив цих показників на інноваційну діяльність.

Оцінювання інноваційного потенціалу та його взаємозв'язків із інноваційною діяльністю доцільно здійснювати, поєднуючи два підходи: якісний та кількісний. На основі [1, с. 128], якість – це така визначеність предмета (явища, процесу), яка характеризує його як предмет, що має сукупність притаманних йому властивостей і належить до класу однотипних з ним предметів. Кількість – це сукупність властивостей, що характеризують величину речі, її розміри, це характеристика за ступенем розвитку або інтенсивності притаманних їй властивостей, що виражається у величинах і числах.

Використання якісних та кількісних показників дає комплексне уявлення щодо оцінюваного явища. Тобто, з одного боку необхідно враховувати кількісні показники інноваційного потенціалу, що характеризують, наприклад: зміну чисельності працівників, зокрема таких, котрі беруть безпосередню участь у продукуванні інновації; зміну величини матеріальних та нематеріальних активів; вплив розробки та впровадження інновації на функціонування підприємства тощо. З іншого боку, не підлягає сумніву необхідність використання якісних показників до формування прогнозів щодо ефективності інновації (демографічні, соціальні, психологічні, організаційні та ін.).

Поєднання кількісних та якісних показників оцінювання інноваційного потенціалу набуває інтегрального вигляду, що, у свою чергу, вимагає чіткого встановлення характеру залежності між усіма показниками, що входять до складу цього оцінювання.

Визначена на основі цього оцінка дасть змогу обґрунтувати рішення щодо подальших дій стосовно інновації (як її реалізувати, чи доцільно це взагалі); вона також відобразить, у яких саме точках

просування інновації було допущено ті чи інші дії, які призвели до порушення попередньо запланованої траєкторії її руху. Знаючи характер взаємозв'язку показників інноваційного потенціалу та етапів інноваційної діяльності, можна стимулювати просування інновації у відповідних точках, де виявлено цей взаємозв'язок.

З метою вирішення цієї проблеми та для обґрунтування взаємозв'язку показників інноваційного потенціалу із етапами інноваційної діяльності, основну увагу необхідно зосередити на дослідженні складових інноваційного потенціалу.

Однак, очевидним є те, що обґрунтоване визначення складових інноваційного потенціалу, їхньої природи, дасть змогу виділити окремі показники, які мають безпосередній зв'язок з отриманням подальших результатів від інноваційної діяльності. Відповідно, виділені показники сприятимуть в подальшому більш ефективному регулюванню інноваційного потенціалу. Це означає, що отримувані результати від інноваційної діяльності можна буде планувати ще на етапі формування впливу різних факторів на складові інноваційного потенціалу.

Огляд сутності складових інноваційного потенціалу в різних методичних підходах [2 – 8], наведено у табл. 1.

За допомогою використання кумулятивної моделі (нагромадження істинного знання через його верифікацію [1, с. 20]) щодо виявлення сутності цих складових, вважаємо, що підхід авторів у [6] найбільш повно охоплює всі умови і резерви виникнення і розвитку інноваційного потенціалу. Зокрема, згідно із [6], ресурсна складова містить людські, матеріально-технічні, фінансові, інформаційні та інші види ресурсів. Практично, це сукупність усіх видів ресурсів, які необхідні для реалізації інноваційного потенціалу.

Результативна складова, за [6], є цільовою характеристикою інноваційного потенціалу, виступає відбиттям кінцевого результату реалізації наявних можливостей (у вигляді нового продукту, отриманого в ході здійснення інноваційного процесу).

Важливість виокремлення внутрішньої складової зумовлена тим, що ця складова забезпечує оптимальне співіснування і функціонування всіх інших елементів. І, як зазначається в [6], характеризує можливість цілеспрямованого здійснення інноваційної діяльності, тобто визначає здатність системи на принципах комерційної результативності залучати ресурси для ініціювання, створення і поширення різного виду нововведень.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика методичних підходів до формування складових інноваційного потенціалу

| № з/п | Автори | Складові інноваційного потенціалу |
|-------|---------------------------------|--|
| 1 | Козьменко С.Н. [2] | - Науково-дослідна; - інтелектуальна; - інтерфейсна; - інформаційна. |
| 2 | Верба В.А., Новікова І.В. [3] | - Науково-технічний потенціал; - виробничо-технологічний; - кадровий потенціал; - фінансово-економічний потенціал. |
| 3 | Карпінський Б.А., Шира Т.Б. [4] | - Фінансова; - інтелектуальна; - організаційно-управлінська; - науково-дослідна; - виробничо-технологічна; - маркетингова; - інформаційно-методична. |
| 4 | Белоусова Л.І. [5] | - Потенціал засобів виробництва, задіяних в інноваційній діяльності; - потенціал персоналу; - потенціал технологічного забезпечення; - потенціал фінансових ресурсів; - потенціал інформаційних ресурсів; - потенціал методичного забезпечення. |
| 5 | Беззубко Л.В. [6, 7] | - Ресурсна складова; - внутрішня складова; - результативна складова; - інноваційна культура. |

Окрім того, запропоновано виділяти таку складову, як інноваційна культура, тобто як міру

сприйняття об'єктами як мікро-, так і макрорівня інновацій.

Наукове обґрунтування складових інноваційного потенціалу, запропоноване у [2 – 5] більшою мірою відображає функціональні взаємозв'язки між суб'єктами, які продукують інновації, при цьому ускладнюється досягнення мети – дати загальну оцінку інноваційного потенціалу підприємства, оскільки більша увага зосереджується на описі ресурсів інноваційного потенціалу та місця їхнього виникнення і розвитку.

Однак, саме підходи запропоновані в [2 – 5], дають змогу отримати детальний перелік показників, які входять до складу кожної складової.

З метою дослідження показників, за допомогою яких можна оцінити інноваційний потенціал, необхідно розглянути детальніше, які саме показники входять до складу тієї чи іншої складової, який характер вони носять тощо (табл. 2).

Таблиця 2

Показники, які визначають складові інноваційного потенціалу підприємств

| № з/п | Складові інноваційного потенціалу | Показники |
|--|-------------------------------------|---|
| 1 | Фінансова складова | Наявність і достатність фінансового забезпечення для розробки і просування інновації (наявність капіталу, прибутковість, рентабельність, фінансова стабільність, власні, залучені та позикові кошти, державне фінансування); наявність оборотних коштів |
| 2 | Інтелектуальна складова | Рівень проф. підготовки кадрів, які здатні реалізовувати нововведення |
| | | Практичний досвід |
| | | Досвід інноваційної діяльності |
| | | Рівень кваліфікації працівників, зайнятих безпосередньою розробкою інновацій |
| | | Стимулювання праці та виниклих інноваційних пропозицій |
| 3 | Організаційно-управлінська складова | Обґрунтована мотивація праці |
| | | Ефективність планування інноваційного продукту |
| | | Оптимальна оргструктура для інноваційної розробки |
| | | Ефективний взаємозв'язок керуючої і керованої систем |
| 4 | Науково-дослідна складова | Контроль над впровадженням інновації |
| | | Наявність науково-дослідної лабораторії (підрозділу) |
| | | Наявність матеріально-технічної бази для розробки інновації |
| | | Обґрунтована мотивація праці розробників інновації |
| 5 | Виробничо-технологічна складова | Досвід інноваційної діяльності |
| | | Наявність обладнання, яке необхідне для виробництва інноваційної продукції |
| | | Наявність виробничих площ |
| | | Наявність автоматизованої системи управління інноваційною діяльністю підприємства |
| | | Рівень мобільності виробництва |
| | | Рівень виробничих витрат на виготовлення інноваційного продукту |
| | | Досвід виробництва інноваційних продуктів |
| | | Наявність прогресивних технологій |
| Наявність прогресивних матеріальних ресурсів | | |
| 6 | Маркетингова складова | Обґрунтована мотивація праці основних робітників |
| | | Наявність розробленого комплексу маркетингу, необхідного для розробки, впровадження та просування інновації |
| | | Рівень інноваційної активності підприємства |
| | | Ефективність збутової служби підприємства |
| | | Досвід інноваційної діяльності |
| 7 | Інформаційно-методична складова | Обґрунтована мотивація праці |
| | | Наявність і рівень інформаційного забезпечення щодо інноваційної розробки |
| | | Системне забезпечення |
| | | Наявність прикладних програм |
| | | Зовнішні зв'язки |
| | | Оцінювальний аналітичний потенціал |
| | | Обґрунтована мотивація праці |

Якщо наведено в табл. 2 сукупність показників інноваційного потенціалу розглянути детальніше, то зрозуміло, що окремі показники (наприклад, мотивація праці працівників і робітників на відповідних етапах продукування інновації) можна згрупувати та віднести до однієї зі складових, запропонованих в [6]. Це дасть змогу в подальшому дати обґрунтовану комплексну оцінку інноваційного потенціалу підприємства.

Таким чином, удосконалюючи підхід до тлумачення структури складових інноваційного потенціалу, розробленого в [6], шляхом конкретизації його складових, нами зроблено їхнє угруповання, що відображено в табл. 3.

Таблиця 3

Формування показників інноваційного потенціалу підприємства

| № з/п | Складові інноваційного потенціалу | Показники інноваційного потенціалу |
|-------|-----------------------------------|---|
| 1 | Ресурсна складова | Фінансовий стан підприємства |
| | | Наявність матеріально-технічної бази для розробки інновації |
| | | Обґрунтована мотивація праці розробників інновації |
| | | Рівень проф. підготовки кадрів кваліфікації працівників, зайнятих безпосередньою розробкою інноваційного продукту |
| | | Наявність і рівень інформаційного забезпечення щодо інноваційної розробки |
| | | Системне забезпечення |
| | | Наявність прикладних програм |
| | | Зовнішні зв'язки |
| 2 | Внутрішня складова | Аналітичний потенціал |
| | | Ефективність планування інноваційного продукту |
| | | Оптимальна оргструктура для інноваційної розробки |
| | | Ефективний взаємозв'язок керуючої і керованої систем |
| 3 | Результативна складова | Контроль над впровадженням інновації |
| | | Наявність науково-дослідної лабораторії (підрозділу) |
| | | Досвід інноваційної діяльності |
| | | Практичний досвід |
| 4 | | Стимулювання праці та виниклих інноваційних пропозицій |
| 4 | | Інноваційна культура |

Детальний аналіз показників кожної складової інноваційного потенціалу допоможе визначити ті критичні точки, де чиниться вплив ресурсів інноваційного потенціалу на реалізацію інноваційної діяльності. Дослідження формалізованого виразу показників сприятиме обґрунтуванню взаємозв'язку показників інноваційного потенціалу із етапами інноваційної діяльності.

Кореспондуючи обґрунтований нами розподіл показників інноваційного потенціалу на запропоновану схему (рис. 1), отримуємо такий її модифікований вигляд (рис. 3).

Перевагами запропонованої схеми є деталізований перелік показників інноваційного потенціалу, що дає змогу обґрунтувати взаємозв'язок цих показників із етапами інноваційної діяльності, визначити характер їхнього впливу.

Висновки. З огляду на поставлені у статті завдання, можна зробити низку висновків.

Визначення структурно-логічного зв'язку між складовими інноваційного потенціалу дало змогу виявити множину показників, які найбільш чітко характеризують інноваційний потенціал. Оцінювання цих показників сприятиме отриманню деталізованих висновків щодо можливостей підприємства продукувати нововведення різних видів.

Запропонований підхід до формування взаємозв'язку складових інноваційного потенціалу та етапів інноваційної діяльності даватиме змогу визначити вплив того чи іншого ресурсу підприємства на виявлення та реалізацію інновації. Це уможливлуватиме вчасне реагування та корегування процесу інноваційної діяльності, стимулювання відповідних її етапів тощо.

Однак, зазначені дії вимагають розробки формалізованого вираження взаємозв'язку показників інноваційного потенціалу та етапів інноваційної діяльності, які мають базуватися на такому:

1) формування математично-категорійного забезпечення для встановлення взаємозв'язку між шуканими елементами;

2) оцінювання статистичних даних за видами діяльності підприємств, урахування галузевих особливостей;

3) деталізація показників, що входять до складу інноваційної діяльності підприємств.

Розробка цих елементів є предметом подальшої наукової роботи.



Рис. 3. Вплив показників інноваційного потенціалу на етапи інноваційної діяльності підприємства

Література

1. Сурмін Ю.П. Майстерні вченого: Підручник для науковця. – К.: Навчально-методичний центр „Консорціум з удосконалення менеджмент-освіти в Україні”, 2006. – 302 с.
2. Потенціал інноваційного розвитку підприємства: Монографія / Под ред. Козьменко С.Н. – Сумы: Деловые перспективы, 2005. – 256 с.
3. Вєрба В.А., Новікова І.В. Методичні рекомендації з оцінки інноваційного потенціалу підприємства // Проблеми науки. – 2003. – № 3 – 4.
4. Карпінський Б.А., Ши́ра Т.Б. Інноваційно-технологічний потенціал підприємств регіону аналіз формування та фінансування // Регіональна економіка. – 2007. – № 2. – С. 77 – 85.
5. Белоусова Л.І. Управління інноваційно-інвестиційною діяльністю промислового підприємства:

Автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.06.01 / НАН України. Інститут економіки промисловості. — Донецьк, 2006. — 20 с.

6. Беззубко Л.В., Захаров С.Є., Свешнікова Н.М. Інноваційний потенціал. — Донецьк: Норд прес, 2008. — 202 с.

7. Формирование и использование инвестиционно-инновационного потенциала в регионе / Дорофиев В.В., Беззубко Л.В., Сорокуров Г.И., Вольская Е.М., Захаров С.Е. . — Донецьк: СПД Куприянов В.С., 2008. — 204 с.

Надійшла 24.06.2009